

Ministerul Infrastructurii
și Dezvoltării Regionale
al Republicii Moldova

Agenția de
Dezvoltare Regională
Centru

Coordonat:
Ana MARDARE,
Secretar de stat, MIDR

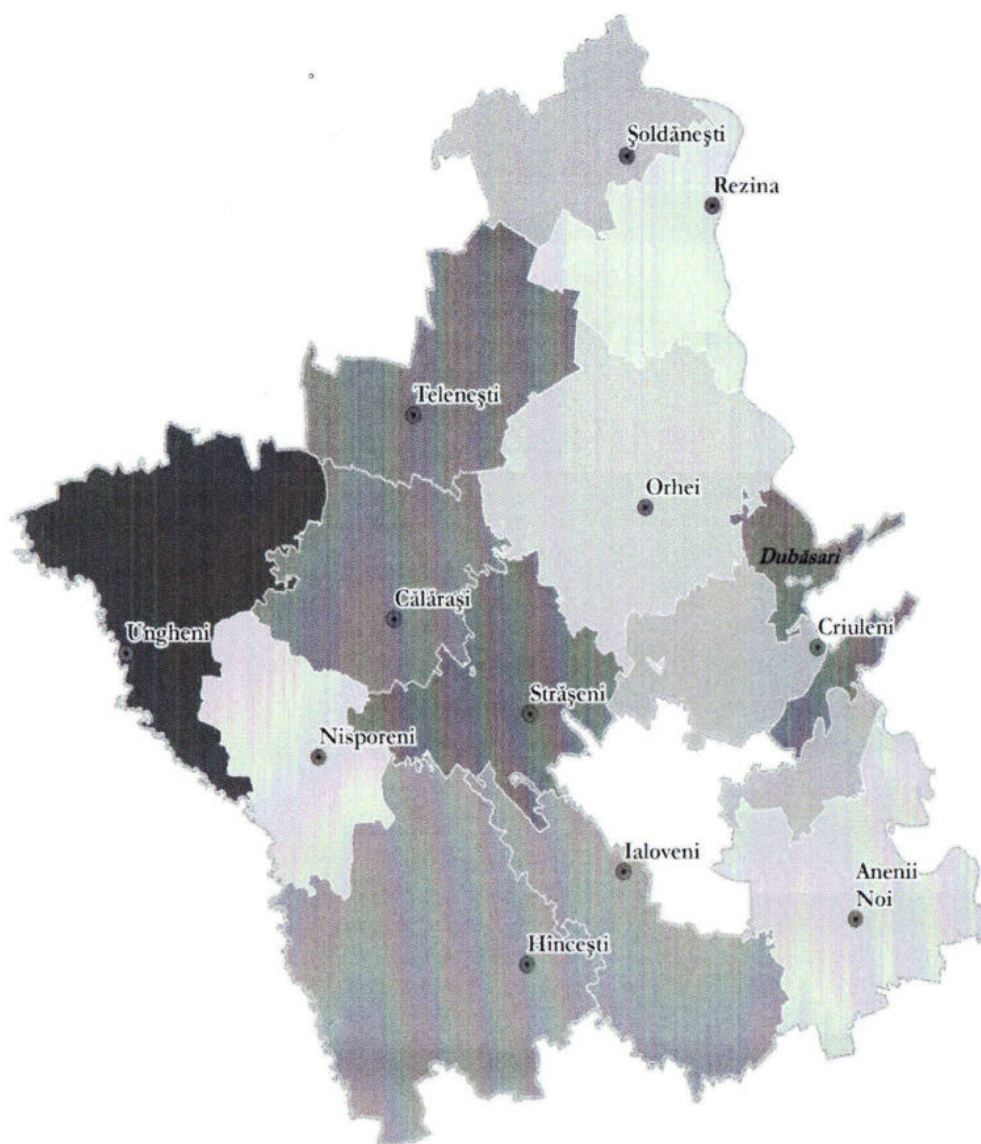
Aprobat
prin Decizia CRD Centru

nr. _____ din _____ 2024
” _____ ” _____ 2024

RAPORT
privind progresul implementării
PROGRAMULUI OPERAȚIONAL
REGIONAL CENTRU

2022 – 2024

Perioada de raportare
ianuarie - decembrie 2023

REGIUNEA DE DEZVOLTARE CENTRU 2023

CUPRINS

Abrevieri	4
Sumar Executiv	5
Introducere	9
Principalele rezultate ale implementării POR Centru în perioada de raportare:	
Realizări POR Centru la nivel de obiective generale și direcții prioritare	12
Obiectiv general 1 Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a RDC	12
Direcția prioritară 1.1 Consolidarea rolului și funcțiilor orașelor în calitate de motoare de creștere a competitivității RDC	12
Direcția prioritară 1.2 Îmbunătățirea mediului antreprenorial în RDC	13
Direcția prioritară 1.3 Identificarea și promovarea specializării inteligente în RDC	15
Direcția prioritară 1.4 Cooperarea regională și transfrontalieră	16
Obiectiv General 2 Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii în RDC	18
Direcția prioritară 2.1 Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare de bază la nivelul RDC	18
Direcția prioritară 2.2 Dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor la nivelul RDC	23
Direcția prioritară 2.3 Sprijinirea procesului de adaptare a RDC la schimbările climatice, prevenirea riscurilor și reziliența în fața dezastrelor	23
Obiectiv general 3 Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională	24
Direcția prioritară 3.1 Eficientizarea operațională a procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională	25
Direcția prioritară 3.2 Consolidarea mecanismului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională	26
Direcția prioritară 3.3 Dezvoltarea de capacități ale APL din RDC în domenii relevante politicii de dezvoltare regională	27
Provocări și riscuri	28
Lecții învățate și Bune practici	28
Concluzii	29

Anexe:

Anexa 1. Monitorizarea mijloacelor financiare pentru anul 2023;

Anexa 2. Raport privind dezvoltarea capacităților specialiștilor ADR Centru, membrilor CRD Centru și reprezentanților APL din Centru în perioada ianuarie - decembrie 2023;

ABREVIERI

AAS	Aprovizionare cu apă și sanitație
ADR	Agenție de dezvoltare regională
APL	Administrația Publică Locală
CRD	Consiliu Regional pentru Dezvoltare
CNCDR	Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale
CNCDRL	Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale și Locale
DR	Dezvoltare regională
EE	Eficiență Energetică
FEN	Fondul Ecologic Național
FNDR	Fondul Național de Dezvoltare Regională
FNDRL	Fondul Național de Dezvoltare Regională și Locală
FR	Fondul Rutier
GIZ	Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei
IDAM	Indicele de Deprivare al Ariilor Mici
MADRM	Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului
MIDR	Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale
PNDOPC	Programul Național de Dezvoltare a Orașelor-Poli de creștere
ONDRL	Oficiul Național de Dezvoltare Regională și Locală
RDC	Regiunea de Dezvoltare Centru
RUDISP	Revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice
SAT	Sporirea atractivității turistice
SNDR	Strategia Națională de Dezvoltare Regională
UE	Uniunea Europeană

Sumar Executiv

Per ansamblu, în cadrul perioadei de raportare (ianuarie – decembrie 2023) au fost atinse următoarele progrese la capitolul implementarea Programului Operațional Regional Centru, a proiectelor, precum și în atragerea investițiilor.

Principalele provocări și constrângeri, în 2023, au constat în asigurarea continuității și durabilității proiectelor de dezvoltare regională; insuficiența resurselor financiare, inclusiv din partea APL în asigurarea contribuției de finanțare a proiectelor, cât și a cetățenilor din RDC pentru achitarea tarifelor la serviciile de aprovizionare cu apă și canalizare și management al deșeurilor solide, fapt ce afectează sustenabilitatea investițiilor; nivelul scăzut de implicare instituțională, procedurile repetate de achiziții publice, modificarea documentației tehnice de proiect care duce la lucrări suplimentare, impactul negativ ca urmare a instabilității în regiune; executarea problematică a bugetului de stat, inflația înaltă, riscul acutizării crizei energetice, precum și insuficiența surselor financiare alocate din FNDRL pentru implementarea Documentului Unic de Program.

Echipa ADR Centru și-a menținut tempoul stabilit pe tot parcursul perioadei de implementare, contrar provocărilor de ordin economic și geo-politic, care au dus la creșteri de prețuri la produsele de consum, materiale de construcții, resurse energetice și, respectiv, la stagnarea activității agenților economici. Ca efect al acestui fenomen, și al finanțării insuficiente și consecvente, procesul de implementare a proiectelor este tergiversat. Aceasta constituie un motiv de extindere a termenului de execuție cât și a majorării valorii contractului în contextul ajustării anuale a contractului de antrepriză.

Activitatea Agenției s-a desfășurat în modul prevăzut de planul de activitate al ADR Centru pentru anul 2023 privind implementarea POR Centru 2022-2024.

Eforturile Agenției au fost axate în mare parte pe realizarea obiectivelor trasate agenției, conform documentelor de politici, și anume – asigurarea activității de planificare și cooperare, management integrat al proiectelor, monitorizări și evaluări; dezvoltarea capacităților actorilor implicați, activități administrative, financiare și de comunicare.

Raportul privind implementarea POR Centru 2022-2024 aferent perioadei ianuarie–decembrie 2023 prezintă o analiză a progresului realizării Programului, evidențiind evoluția indicatorilor socio-economici la nivel de regiune și a principalelor rezultate obținute în urma măsurilor planificate pentru implementarea proiectelor de dezvoltare regională. Eforturile au fost concentrate pe activități menite să stimuleze potențialul Regiunii, să elimine constrângerile fundamentale și să realizeze cele mai importante acțiuni cu impact multiplu asupra diverselor sectoare. Măsurile de intervenție vizează atât programele și fondurile naționale, precum și cele oferite de donatorii și partenerii de dezvoltare.

Astfel, obiectivul general al POR Centru 2022-2024 este Sprijinirea creșterii competitivității și dezvoltării durabile a Regiunii de Dezvoltare Centru, ajustarea disparităților și creșterea calității vieții cetățenilor din Regiune.

Obiectivul general prevede un set de măsuri, care catalizează intervențiile pe direcții prioritare, contribuind la creșterea sectoarelor capabile să amplifice eforturile de dezvoltare regională. Acestea sunt:

1. Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a RDC;
2. Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii în RDC;
3. Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de coordonare și implementare a politicii de dezvoltare regională;

Documentul unic de program (DUP) 2022-2024, avizat de către Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale (CNCDR) la 03.12.2021 și aprobat prin Hotărârea de Guvern

nr. 23 din 12.01.2022, cu modificarea ulterioară a acestuia, prin Hotărârea de Guvern nr. 490 din 12.07.2023 include 25 proiecte de dezvoltare regională pentru Regiunea de Dezvoltare Centru, planificate pentru a fi implementate până la finele anului 2024.

Prin decizia CNCDDL nr. 02/23 din 24.01.2023, respectiv Decizia nr. 11/23 din 29.05.2023, Nr.20 din 28.06.2023, nr. 22/23 din 22.08.2023, nr. 25/23 din 23.10.2023 și 30/23 din 18.12.2023 *cu privire la modificarea Planului anual de finanțare pentru anul 2023*, au fost aprobate spre finanțare **25 proiecte** investiționale, conform **Tabelului nr. 1**. Totodată, conform Deciziilor CNCDDL, *ca urmare a rectificării bugetului de stat*, a fost aprobată redistribuirea mijloacelor financiare ale Fondului Național pentru Dezvoltare Regională și Locală pentru anul 2023, după cum urmează.

Tabelul nr. 1					
Nr. d/o	Denumirea proiectului	Domeniul de intervenție	Costul total al proiectului	Suma solicitată din FNDRL	Contribuția beneficiarului/partenerilor
1.	Dezvoltarea Grădinii Botanice ca destinație ecoturistică	SAT	1 999 999,20	1 999 999,20	0,00
2.	Consolidarea, conservarea și dezvoltarea infrastructurii turistice din cadrul Rezervației Cultural-Naturale „Orheiul Vechi”	SAT	27 568 587,03	27 568 587,03	0,00
3.	Anenii Noi – Hub național de turism sportiv	SAT	28 541 389,40	25 610 804,91	2 930 584,49
4.	Valorificarea potențialului turistic al regiunii de centru a Republicii Moldova (raioanele Strășeni, Călărași, Nisporeni și Ungheni)	SAT	20 833 378,82	15 546 672,72	5 286 706,10
5.	Dezvoltarea unui sistem integrat de transport urban în municipiul Ungheni.	CMU	25 230 000,00	15 000 000,00	10 230 000,00
6.	Crearea unei zone de agrement pentru sporirea calității vieții locuitorilor din or. Ialoveni	RUDISP	10 767 808,31	7 704 353,87	3 063 454,44
7.	Scara memoriei – obiectiv turistic , calea de acces și spațiu public pentru socializarea și interacțiune comunitară.	RUDISP	7 267 928,96	6 541 136,07	726 792,89
8.	Revitalizarea albiei râului Ișnovăț redarea destinației pentru odihnă activă în sector.	RUDISP	18 098 695,46	12 668 825,90	5 429 869,56
9.	Reconstrucția capitală a Complexului Sportiv din or. Telenești	RUDISP	18 312 620,00	16 481 350,00	1 831 270,00
10.	Modernizarea Scuarului de pe str. Biruinței or. Călărași	RUDISP	21 258 395,00	18 000 000,00	3 258 395,00

11.	Modernizarea infrastructurii rutiere municipale pentru revitalizarea economică sustenabilă.	RUDISP	16 356 278,64	14 149 024,00	2 207 254,64
12.	Reconstrucția bulevardului pietonal Mihai Eminescu și amenajarea parcului orășenesc riveran din or. Criuleni	RUDISP	24 794 136,53	19 999 813,19	4 794 323,34
13.	Revitalizarea și modernizarea complexului sportiv multifuncțional din orașul Șoldănești	RUDISP	19 426 280,00	17 484 252,00	1 942 028,00
14.	Valorificarea luncii râului Cogilnic prin amenajarea zonelor de agrement și excluderea riscului de inundație	RUDISP	27 924 843,10	20 000 000,00	7 924 843,10
15.	Amenajarea spațiului public renovarea scării cu 424 trepte din or. Rezina	RUDISP	5 103 804,00	3 400 000,00	1 703 804,00
16.	Construcția apeductului magistral Sărata-Răzeși-Voinescu-Mingir, raionul Hîncești	AAS	18 535 455,05	16 682 509,55	1 852 945,50
17.	Reabilitarea și extinderea apeductului magistral Zagarancea-Cornești	AAS	30 602 257,87	27 530 393,58	3 071 864,29
18.	Îmbunătățirea calității vieții populației rurale prin construcția apeductului de interconexiune a râului Prut – s. Măcărești cu apă potabilă pentru 13 localități din raioanele Nisporeni și Ungheni	AAS	63 863 942,38	57 299 345,10	6 564 597,28
19.	Sistem de canalizare pentru 7 localități și conectarea la stația de pompare/epurare din Strășeni	AAS	2 912 400,00	2 912 400,00	0,00
20.	Apeduct magistral pentru localitățile: Văsieni, Ulmu (etapa 3) și Costești, Pojăreni (etapa 4)	AAS	1 681 392,00	1 681 392,00	0,00
21.	Construcția sistemelor de aprovizionare cu apă și sanitație a localităților din lunca râului Prut, raionul Hîncești, etapa I	AAS	64 933 733,58	58 440 960,22	6 492 773,36
22.	Apeduct Prut – Nisporeni. Evacuarea apelor reziduale ale or. Nisporeni (etapele a II-a și a III-a) și com. Vărzărești	AAS	50 926 617,19	45 508 663,53	5 417 953,66
23.	Sisteme regionale „Apă-Canal” – garanția sănătății noastre	AAS	17 875 260,78	16 088 334,70	1 786 926,08

24.	Îmbunătățirea nivelului de trai în localitățile raioanelor Călărași și Strășeni prin asigurarea accesului populației la sistemele centralizate de canalizare	AAS	34 104 256,25	29 782 501,64	4 321 754,61
25.	“Îmbunătățirea infrastructurii de apă în Moldova Centrală”	AAS	70 650 092,00	2 086 292,00	68 563 800,00

Principalele rezultate obținute în realizarea politicii de DR în perioada ianuarie-decembrie 2023:

În domeniul implementării proiectelor de sporire a atractivității turistice:

- 4 proiecte în proces de implementare;
- 1,4 km drum reabilitat.

În domeniul implementării proiectelor de Conectivitate și mobilitate urbană

- 1 proiect în implementare;

În domeniul implementării proiectelor de revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice:

- 10 proiecte în implementare;

În domeniul implementării proiectelor de aprovizionarea cu apă și sanitație:

- 10 proiecte în proces de implementare;
- 1500 locuitori cu acces la sistem de aprovizionare cu apă reabilitat/construit;
- 20,00 km rețele de canalizare construite/reabilitate;
- 85,39 km rețele de apeduct construite;
- 3 stații de pompare a apei potabile construite;
- 4 stații de pompare a apelor uzate construite/renovate;
- 3 proiecte tehnice elaborate;
- 1 studiu de fezabilitate elaborat;
- 1 procedură de precalificare finalizată – proiectul KfW;

În domeniul implementării proiectelor de eficiență energetică a clădirilor publice:

- 1 proiect în proces de implementare
- 1 procedură de achiziții publice.
- 7613,4 m² suprafața termoizolată;
- 5400 m² suprafața pereți exteriori izolați;
- 315,7 m² suprafața ferestrelor și ușilor exterioare schimbate;
- 2213,4 m² suprafața planseu izolat.

Introducere

Programul Operațional Regional Centru 2022-2024 este principalul document de programare la nivel regional¹ care asigură corespondența dintre Strategia Națională de Dezvoltare Regională (SNDR 2022-2028²) și intervențiile programate la nivel de regiune. Este elaborat ținând cont de prevederile legislației naționale în vigoare și anume: Legea nr. 438/ 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova³ și, în particular, conform Metodologiei de elaborare, aprobare și implementare a Programelor Operaționale Regionale, aprobată de MIDR pe 12.02.2021.

Documentul transpune la nivel regional obiectivele SNDR, specificând mijloacele de intervenție și prioritățile pe termen mediu în dependență de necesitățile de dezvoltare a fiecărei regiuni și a problemelor inerente la nivel regional, fiind un instrument de eficientizare a utilizării potențialului regional.

În procesul de planificare, pentru a asigura o corelare intra-regională și interregională cu alte documente relevante, au fost analizate și strategiile de dezvoltare ale raioanelor din Regiunea Centru (care au asemenea strategii/planuri), precum și proiectele Programelor Operaționale Regionale ale celorlalte regiuni de dezvoltare. Prin conținutul său, acesta reprezintă o continuare logică a SDR Centru 2016-2020⁴ și este corelat cu obiectivele SNDR 2022-2028⁵, aprobată de Guvern pe 26.01.2022, elaborat în colaborare cu reprezentanți ai MIDR, administrației publice locale de nivelul I și II, sectorul de afaceri și sectorul asociativ.

POR Centru 2022-2024 s-a axat pe principiile utilizate în elaborarea documentului strategic regional precedent – SDRC 2016-2020:

- *Convergența* – compatibilizarea sistemului instituțional regional cu cele din UE.
- *Subsidiaritatea* – soluționarea problemelor la cel mai apropiat nivel decizional al acestora.
- *Continuitatea* – continuarea proceselor de dezvoltare regională inițiate, valorificarea experienței acumulate și aplicarea de noi paradigme ale dezvoltării.
- *Complementaritatea* - conceperea și realizarea de instrumente și mecanisme care să permită cumularea resurselor și realizarea, în acest fel, într-un mod mai bun, a obiectivului de reducere a disparităților regionale.
- *Parteneriatul* – cooperarea structurilor instituționale regionale, autorităților publice locale, sectorului public și privat în activitatea de planificare, implementare și monitorizare a măsurilor privind susținerea dezvoltării regionale.
- *Eficiența* – buna utilizare a resurselor naturale, umane, financiare și tehnologice în regiune.
- *Transparența* – claritate și corectitudine în procesele alocării, distribuirii și utilizării mijloacelor pentru realizarea strategiei, programelor și proiectelor de dezvoltare regională.

Scopul Programului Operațional Regional este de a asigura un cadru eficient de planificare pentru a determina direcțiile și ritmul de dezvoltare, a eficientiza activitatea autorităților

¹ <http://www.adrcentru.md/pageview.php?l=ro&idc=540&id=4045&t=/Regiunea-de-Dezvoltare-Centru/Planificare-i-programare-regionala/Strategii-i-programe-regionale/Programul-Operational-Regional-Centru-2022-2024/>

² <http://www.adrcentru.md/pageview.php?l=ro&idc=541&t=/Regiunea-de-Dezvoltare-Centru/Planificare-i-programare-regionala/Strategii-i-programe-nationale&>

³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130212&lang=ro#

⁴ <http://www.adrcentru.md/pageview.php?l=ro&idc=540&id=2637&t=/Regiunea-de-Dezvoltare-Centru/Planificare-i-programare-regionala/Strategii-i-programe-regionale/Strategia-de-Dezvoltare-Regionala-Centru-2016-2020/>

⁵ <http://www.adrcentru.md/pageview.php?l=ro&idc=541&t=/Regiunea-de-Dezvoltare-Centru/Planificare-i-programare-regionala/Strategii-i-programe-nationale&#idc=529&>

în gestionarea problemelor regionale, în utilizarea resurselor financiare, de a promova regiunea și de a atrage fonduri externe pentru a implementa proiectele investiționale planificate.

La baza elaborării POR Centru a stat noua paradigmă a dezvoltării regionale, accentul fiind pus pe competitivitate regională, pe utilizarea mai bună a potențialului celor mai importante zone urbane cu impact asupra creșterii ocupării forței de muncă și stimularea dezvoltării economice.

Documentul pornește de la analiza situației existente și a tendințelor înregistrate la nivelul RDC pe parcursul ultimului deceniu, inclusiv: evoluția regiunii în context național, dezvoltarea centrelor urbane, dezvoltarea interacțiunii urban-rural, analiza diferențelor de dezvoltare intra-regionale, oportunitățile de relansare a regiunii prin identificarea și dezvoltarea activităților economice de creare a valorii adăugate.

În baza acestor informații au fost stabilite obiectivele și măsurile de dezvoltare a regiunii în perioada 2022-2024.

Obiectivele specifice ale POR Centru corespund obiectivelor specifice setate în SNDR 2022-2028, acestea reflectând **Obiectivul General** al SNDR, bazat pe noua paradigmă de dezvoltare regională. Astfel, la nivelul regiunii **obiectivul general** se prezintă astfel:

Sprijinirea creșterii competitivității și dezvoltări durabile a Regiunii de Dezvoltare Centru, ajustarea disparităților și creșterea calității vieții cetățenilor din Regiune.

Pentru realizarea acestui obiectiv au fost identificate trei domenii prioritare în baza cărora vor fi atinse următoarele obiective generale:

Obiectivul General 1:

**Creșterea competitivității și ocupării
forței de muncă a RDC**

Obiectivul General 2:

**Sporirea coeziunii teritoriale
și prevenirea excluziunii în RDC**

Obiectivul General 3:

**Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de
implementare a politicii de dezvoltare regională**

Realizarea obiectivelor menționate au drept scop atingerea următoarelor rezultate până la sfârșitul anului 2024:

- 1) POR Centru va contribui, prin intervențiile implementate la nivel de regiune, la creșterea PIB Regional cu cca 0,5 p.p. (până la nivelul de 15,2%);
- 2) Prin intermediul intervențiilor incluse în POR Centru este urmărită creșterea indicatorilor de ocupare și calitate a vieții în RDC, inclusiv;
- 3) Rata de ocupare populației – încetinirea tendinței de scădere și creșterea cu cca 1,4 p.p (până la 35%) a acestui indicator;

- 4) Dotarea locuințelor cu servicii publice de apeduct din surse sigure de apă – minim 28%;
- 5) Dotarea locuințelor cu servicii publice de canalizare – minim 13%;
- 6) Accesul populației la sisteme de colectare a deșeurilor – minim 20%;
- 7) Prevede intervenții sistemice, impactul final al cărora va consta în creșterea coeficientului de implementare a proiectelor din DUP, în comparație cu ciclul precedent (2016-2020) și creșterea coeficientului de valorificare a resurselor planificate de la cca 88% la cca 95%.

Analiza valorilor efective arată, că în anul 2021 Regiunea de Dezvoltare Centru a contribuit la crearea **PIB-lui național** cu 15%, poziționându-se pe locul trei dintre regiunile de dezvoltare (după mun. Chișinău și Regiunea de Dezvoltare Nord).

În ceea ce privește ocuparea forței de muncă în RD Centru, putem menționa că scăderea numărului total al populației a avut repercusiuni majore și asupra pieței forței de muncă. Evoluția **ratei de ocupare a populației** din RDC prezintă o oscilare mică, practic neesențială, variind între 36,8% în anul 2014 și 35,1% în 2022.

În contextul **infrastructurii tehnico-edilitare**, dinamica de dezvoltare a acesteia este relativ mai bună comparativ cu alte regiuni de dezvoltare. Astfel, conform datelor BNS, în anul 2022 situația se prezintă astfel:

- rata de conectare a populației la sistemul public de alimentare cu apă a fost de 68,9%;
- rata de conectare a populației la servicii de canalizare a constituit 10,4%;

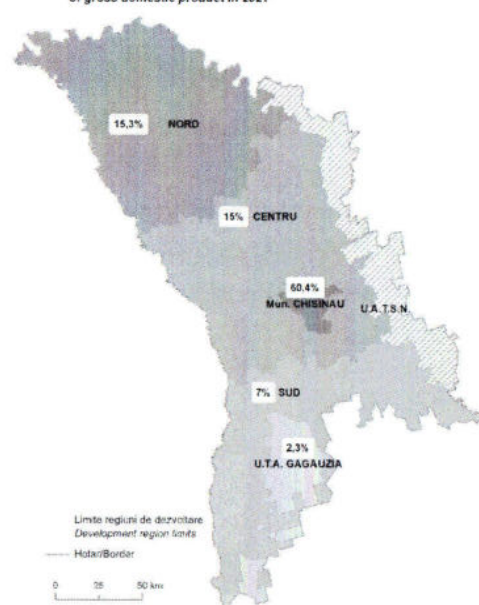
Totodată este de menționat, că situația variază considerabil de la zonele urbane la cele rurale.

Reieșind din cele menționate mai sus, rezultă că pentru asigurarea dezvoltării și creșterii economice a regiunii, în continuare este necesar de atras investiții prin aplicare la diferite fonduri naționale și externe.

Orizontul de programare al Planului Operațional Regional este de 3 ani. Ca instrument de monitorizare și dovadă a implementării POR Centru, sunt elaborate Rapoarte privind progresul implementării POR, prin descrierea progreselor realizate în atingerea obiectivelor stabilite și se prezintă semestrial și anual către Ministerul Infrastructurii Dezvoltării Regionale. Acesta se elaborează în conformitate cu Planul de acțiuni pentru implementarea programului și include principalele activități, proiecte și măsuri îndeplinite pe parcursul semestrului/anului.

Raportul se elaborează de către Agenția de Dezvoltare Regională Centru (ADR Centru), este coordonat cu autoritatea de implementare a politicii de dezvoltare regională, Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale (MIDR) și se prezintă spre aprobare Consiliul Regional de Dezvoltare (CRD), acțiuni care includ toate intervențiile menite să atingă obiectivele de dezvoltare stabilite la nivel de regiune. În același timp, proiectele selectate în baza Apelurilor de propuneri de proiecte, care sunt aprobate spre finanțare din Fondul Național de Dezvoltare Regională și Locală (FNDR) și incluse în Documentul Unic de Program (DUP) cât și activitățile de capacitate și/sau sporire a

Harta 14.2. Contribuția regiunilor de dezvoltare la formarea produsului intern brut în anul 2021
Map 14.2. Contribution of development regions to the formation of gross domestic product in 2021

Sursa datelor: Biroul Național de Statistică
Data source: National Bureau of Statistics

conștientizării implementate de către ADR Centru, sunt incluse în Planul Anual de Acțiuni al ADR Centru.

Prezentul raport vine cu o descriere generală asupra activităților care au fost realizate pe parcursul perioadei de raportare întru atingerea obiectivelor și asigurarea impactului menționat anterior. Acesta reflectă implicarea și contribuția cu care vine ADR Centru pentru îmbunătățirea situației din Regiunea de Dezvoltare Centru precum și impedimentele întâlnite în cale, bunele practici și lecțiile învățate.

În detaliu, activitățile realizate în perioada ianuarie–decembrie 2023, la nivel de fiecare obiectiv, sunt prezentate în cele ce urmează.

Realizări POR Centru la nivel de obiective generale și direcții prioritare:

OBIECTIV GENERAL 1: Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a Regiunii de Dezvoltare Centru

Obiectivul urmărește scopul stimulării specializării inteligente în regiune prin concentrarea eforturilor/investițiilor de dezvoltare asupra unor domenii-cheie în care regiunea deține avantaje competitive axate pe performanțe economice demonstrate, resurse disponibile și forță de muncă calificată, inclusiv sprijinirea dezvoltării întreprinderilor în domeniile competitive la nivel regional. La fel, un element important al acestui obiectiv îl constituie facilitarea dezvoltării socio-economice a orașelor regiunii, ca centre importante de creștere a competitivității regionale.

DIRECȚIA PRIORITARĂ 1.1 Consolidarea rolului și funcțiilor orașelor în calitate de motoare de creștere a competitivității RDC

În vederea realizării acestei direcții prioritare, au fost implementate un set de acțiuni care sunt concentrate pe **măsuri de:**

- ***Dezvoltarea orașelor Ungheni și Orhei ca poli de creștere regională:***

Măsura respectivă are ca scop sprijinirea dezvoltării și transformării municipiilor Ungheni și Orhei în poli de creștere, stimulând astfel și dezvoltarea zonelor rurale din vecinătatea acestor municipii.

Implementarea acțiunilor pentru această măsură s-a realizat în baza Programului Național de dezvoltare a orașelor-poli de creștere în Republica Moldova pentru anii 2021-2027. Cu suportul Solidarity Fund PL în Moldova, pe 31.03.23 a fost organizată 1 ședință de informare cu privire la condițiile de participare la Fondul de Granturi Mici pentru orașe-poli de creștere, ADR Centru participând la această ședință și facilitând participarea orașelor eligibile. Ulterior, în mai a.c. s-au semnat contractele de finanțare cu orașele-poli de creștere selectate pentru implementarea proiectelor depuse din Fondul de Granturi Mici. Din RD Centru a fost selectat mun. Ungheni.

Cu referire la dezvoltarea orașului Ungheni, la solicitarea MIDR, ADR Centru a actualizat Portofoliul proiectelor investiționale pentru municipiului Ungheni, conform datelor lunii octombrie 2023.

- ***Revitalizarea economică și socială a orașelor mici din RDC în calitate de catalizatori ai dezvoltării rurale:***

Pe parcursul lunii noiembrie 2022, ADR Centru a colectat 12 Note Conceptuale depuse de către reprezentanții municipiilor și orașelor din RD Centru, care au solicitat finanțare din Fondul

Național pentru Dezvoltare Regională și Locală (FNDRL) în cadrul Apelului Competitiv lansat pe 01 noiembrie 2022 de MIDR. Ulterior, Comisia de evaluare administrativă a selectat 10 Note Conceptuale din cele 12 depuse, iar la finalizarea termenului pentru Concurs (27.03.2023) au fost depuse 9 Cereri de Finanțare, toate fiind incluse în proiectul Documentului Unic de Program actualizat.

O condiție necesară în inițierea procesului de revitalizare este elaborarea Programului de Revitalizare Urbană, document ce asigură corelarea acțiunilor planificate cu problemele identificate și contribuie la realizarea obiectivelor trasate. Toate acțiunile propuse spre realizare sunt orientate spre reabilitarea infrastructurii urbane, sprijinirea mobilității bunurilor și persoanelor, revitalizarea urbană, îmbunătățirea serviciilor urbane etc. 11 din cele 12 orașe ale RDC dispun de Programe de revitalizare urbană. În perioada de raportare, ADR Centru a avizat, la solicitarea primăriilor, 4 Programe de Revitalizare Urbană (PRU Orhei, PRU Anenii Noi, PRU Șoldănești, PRU Criuleni).

În perioada de raportare, ADR Centru a participat la sesiunea de informare despre Fondul de Sinergie pentru dezvoltarea urbană (FSDU) organizată de SFPL. În cadrul FSDU – ediția 2023-2024 sunt eligibile spre co-finanțare proiecte pe toate măsurile de intervenție din Programul de dezvoltare urbană, revitalizarea economică și socială a orașelor, finanțate din sursele Fondului Național de Dezvoltare Regională și Locală (FNDRL), ediția – noiembrie 2022. Proiectele au fost incluse în DUP prin HG490 din 12.07.23, fiind propuse spre selectare orașele: Ialoveni, Anenii Noi, Telenești, Călărași, Ungheni, Criuleni, Șoldănești, Hîncești, Rezina.

DIRECȚIA PRIORITARĂ 1.2: Îmbunătățirea mediului antreprenorial în RDC

Antreprenoriatul reprezintă unul dintre cei mai importanți factori în dezvoltarea cu succes a economiei. Sectorul IMM conferă dinamismul necesar dezvoltării economice a regiunii și joacă un rol important în creșterea nivelului de ocupare a forței de muncă și a veniturilor populației. În RDC sînt înregistrate 10 088 de întreprinderi (2021), dintre care 9 964 (98,8%) IMM-uri. Raportat la totalul pe țară, ponderea întreprinderilor din RDC este de 16,7% -- cea mai mare pondere printre regiunile de dezvoltare. Dinamica pentru perioada 2015-2021 este una pozitivă, numărului întreprinderilor sporind cu 33% (2502 întreprinderi noi).

O prioritate de bază pentru regiune constituie îmbunătățirea culturii antreprenoriale în vederea creșterii abilităților persoanelor de a materializa și dezvolta ideile de afaceri. În acest sens, intervențiile pentru măsura respectivă vor fi concentrate pe două direcții de bază: dezvoltarea antreprenoriului și sporirea atractivității turistice în regiune.

În domeniul dezvoltării mediului antreprenorial, în DUP 2022-2024 pentru RDC nu se regăsește nici un proiect.

Sporirea atractivității turistice:

- 1) Sprijinirea diversificării economiilor rurale non-agricole, în special prin dezvoltarea activităților turistice și industriilor artisanale;
- 2) Crearea, reabilitarea și extinderea infrastructurii de agrement;
- 3) Reabilitarea și modernizarea drumurilor de acces și a infrastructurii aferente către obiectivele turistice de importanță regională și națională;
- 4) Amenajarea, restaurarea și dotarea cu infrastructură a obiectivelor de patrimoniu cultural construit de importanță națională și locală, care dispun de potențial turistic;
- 5) Dezvoltarea infrastructurii turistice a obiectivelor de patrimoniu cultural și a instituțiilor culturale și includerea acestora în circuitul turistic național și internațional;

6) Dezvoltarea competențelor în domeniul turism.

În scopul realizării domeniului dezvoltării atractivității turistice a Regiunii de Dezvoltare Regională Centru în anul 2023 au fost implementate (parțial/definitiv) 4 proiecte cu finanțare din surse FNDRL:

	Denumirea proiectului	Cost total (MDL)	Cost proiect din surse FNDRL (MDL)	Contribuția APL, ADR Centru RO (MDL)	Alocat 2023	Necesar pentru finalizare
1	Anenii Noi - Hub Național de Turism Sportiv	28 541 389,40	25 610 804,91	2 930 584,49	7 750 000,00	15 567 539,58
2	Dezvoltarea grădinii botanice ca destinație eco-turistică	1 999 999,20	1 999 999,20	0,00	1 499 999,00	0,00
3	Consolidarea, conservarea și dezvoltarea infrastructurii turistice din cadrul Rezervației Cultural-Naturale "Orheiul Vechi"	27 568 587,03	27 568 587,03	0,00	14 500 000,00	11 155 021,69
4	Valorificarea potențialului turistic al regiunii centru a Republicii Moldova (Raioanele Strășeni, Călărași, Nisporeni și Ungheni)	20 833 378,82	15 546 672,72	5 286 706,10	3 457 914,37	0,00

În perioadă de referință, ADR Centru a asigurat continuitatea implementării proiectelor din domeniul atractivității turistice. În detaliu, activitățile realizate în perioada ianuarie–decembrie 2023, la nivel de fiecare proiect, sunt prezentate după cum urmează:

- **„Anenii Noi – Hub Național de Turism Sportiv”**

La proiectul depus de primăria Anenii Noi au fost semnate contractele de antrepriză și inițiate lucrările de construcții în luna iunie 2022. Pe parcursul anului 2023 au fost executate lucrări la obiectivele proiectului și anume clădirea centrului sportiv multifuncțional și la pista BMX prin efectuarea lucrărilor:

- Lucrări de finisare a fațadei;
- Montarea tâmplăriei exterioare și tencuiala parapetului.
- Instalarea elementelor de fixare a panourilor la fațadă.
- Lucrări de pregătire a suprafeței soclului pentru placare cu plăci din ceramo – granit.
- Montarea rețelilor interioare de canalizare sub pardoseală.
- Lucrări de finisare interioară a pereților.
- Lucrări de terasament pentru construcția pistei BMX .
- Lucrări de construcție montaj a pistei .

- ***„Dezvoltarea grădinii botanice ca destinație eco-turistică”***

Pentru proiectul „Dezvoltarea grădinii botanice ca destinație eco-turistică”, conform deciziei CNCDDL 20/23 din 28.06.2023, este aprobată finanțarea serviciilor de proiectare. În cadrul proiectului a fost contractată compania de proiectare. A fost elaborat și aprobat Planul strategic de dezvoltare a grădinii botanice. Conform contractului urma ca proiectul tehnic să fie finalizat în decembrie 2023. Dar la data de 30.10.2023 antreprenorul și-a expus în scris refuzul de a executa contractul, notificând părților contractante despre ”rezoluțiunea parțială a contractului”. Astfel contractul a fost reziliat. Proiectul este sistat.

- ***„Valorificarea potențialului turistic al regiunii centru a Republicii Moldova (Raioanele Strășeni, Călărași, Nisporeni și Ungheni)”***

Pentru proiectul „Valorificarea potențialului turistic al regiunii centru a Republicii Moldova (Raioanele Strășeni, Călărași, Nisporeni și Ungheni)” conform deciziei CNCDDL 20/23 din 28.06.2023, au fost valorificate 14 534 542,81 MDL din suma de 15 546 672,72 MDL, solicitată din FNDRL, conform cererii de finanțare. Aceste resurse au fost utilizate pentru lucrările de reparație a străzii M. Eminescu din orașul Călărași. Reparația tronsonului dat de stradă are ca scop interconexiunea și facilitarea accesului la obiectivele turistice, realizate în cadrul acestui proiect, și anume: a) Muzeul de Istorie și Etnografie, b) Alea Clasicilor, c) Estrada de vară ”Vladimir Dodon”. Lucrările de construcție au fost recepționate în septembrie 2023 și investiția a fost transmisă către beneficiar prin Act de transmitere în decembrie 2023.

- ***„Consolidarea, conservarea și dezvoltarea infrastructurii turistice din cadrul Rezervației Cultural-Naturale ”Orheiul Vechi””***

Pentru proiectul Consolidarea, conservarea și dezvoltarea infrastructurii turistice din cadrul Rezervației Cultural-Naturale ”Orheiul Vechi” conform deciziei CNCDDL 20/23 din 28.06.2023 este aprobată finanțarea pentru lucrările de construcție, reconstrucție și amenajare a obiectivelor turistice de pe teritoriul rezervației. Conform contractului de antrepriză semnat urmează a fi amenajat accesul către biserică, conservarea sitului băii tătarești, construcția sălii pentru conferințe și reconstrucția sistemului de fortificație medievală. Lucrările de construcție au fost inițiate în noiembrie 2022, cu termenul de execuție 14 luni. În anul 2023 au fost finisate lucrările de amenajare și asigurare a securității turiștilor prin pavarea căii de acces și construcția balustradei de protecție către obiectivele turistice. Au fost finalizate lucrările de construcție și montaj a valului de apărare și a sălii de ședințe. Au fost inițiate lucrările de consolidare a băii medievale, însă ca urmare a finanțării insuficiente pentru realizarea lucrărilor de construcție este tergiversat procesul de implementare a proiectului. Persistă riscul extinderii termenului de execuție cât și a majorării valorii contractuale, în rezultatul aplicării ajustărilor anuale.

DIRECȚIA PRIORITARĂ 1.3: Identificarea și promovarea specializării inteligente în RDC

Specializarea măsoară dacă, în termeni relativi, o industrie (activitate economică) este mai importantă pentru economia regională în raport cu standardul pentru economia națională. RD Centru are o serie de domenii și subdomenii economice care contribuie esențial la PIB-ul regional și care au un potențial major de valorificare, conform unui studiu realizat în 2017 (H. Hollanders, „Mapping of economic, innovative and scientific potential in the Republic of Moldova”).

În perioada de raportare, ADR Centru, cu sprijinul unui expert contractat, a elaborat un studiu cu privire la specializarea inteligentă a RD Centru. Elaborarea documentului a presupus și participarea, în cadrul focus-grupurilor, a sectorului privat, academic, asociativ și al APC. Pe 15.12.23 studiul a fost prezentat în cadrul unei mese rotunde organizate de către ADR Centru cu reprezentanții Consiliilor Raionale, ai MIDR, MEC, Agenției Mediului, CCI etc. În 2024 documentul urmează a fi prezentat noii componente a CRD Centru, iar ulterior – publicat pe pagina oficială a Agenției. Totodată în 2024 se planifică tipărirea versiunii succinte a studiului.

DIRECȚIA PRIORITARĂ 1.4: Cooperarea regională și transfrontalieră

Cooperarea la nivel transfrontalier și regional reprezintă o prioritate asumată a Republicii Moldova, stipulată în capitolul 20 al Acordului de Asociere RM-UE și un aspect important de pe Noua Agendă de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană 2021-2027.

În vederea realizării angajamentelor asumate, precum și a asigurării unui proces de dezvoltare compatibil cu politicile europene sunt utilizate mecanismele prevăzute în ariile prioritare ale Strategiei Uniunii Europene pentru Regiunea Dunării și participarea la programele de cooperare transfrontalieră și transnațională actuale, printre care: Programul Operațional Comun România–Republica Moldova 2014-2020, Programul Operațional Comun „Bazinul Mării Negre” 2014-2020, Programul Transnațional Dunărea 2014-2020, precum și la programele din noul cadru de programare: Programul Interreg NEXT România–Republica Moldova 2021-2027, Programul Interreg NEXT Bazinul Mării Negre 2021-2027, Programul Transnațional Danube Region Programme (Programul pentru Regiunea Dunării) 2021-2027, aprobate în noiembrie 2022.

În acest sens acțiunile au fost orientate spre:

1) Participare în cadrul Comitetului Comun de Monitorizare (CCM) a Programului Operațional Comun România–Republica Moldova 2014-2020. Agenția participă în cadrul Comitetului în calitate de membru cu drepturi depline/de vot, astfel în perioada de referință au fost consultate 36 documente, inclusiv și prin intermediul procedurilor scrise, în afara ședinței. Subiectele principale au vizat aprobarea acordurilor adiționale la proiecte în curs de implementare (privind extindere, realocări bugetare, modificări de situații organizaționale etc); consultarea documentelor aferente procesului de implementare a programului: revizuirea și modificarea Bugetului Indicativ pentru asistență tehnică 2018-2024 al Autorității de Audit; aprobarea sarcinilor și activităților care urmează a fi îndeplinite de oficiul antenă până la 31 martie 2024; aprobarea modelelor pentru acte adiționale la contractele de grant și de mandatare a autorității de management pentru încheierea actelor adiționale, consultarea raportului anual de implementare al Programului în perioada 2021-2022 etc.

2) Participare în cadrul Comitetului Comun de Monitorizare (CCM) a Programului Interreg NEXT România–Republica Moldova 2021-2027. Urmare a aprobării Programului pe data de 30 noiembrie 2022 de Comisia Europeană, în ianuarie curent a fost inițiată procedura de constituire a Comitetului, în cadrul căruia Agenția participă cu drepturi depline/de vot. În perioada de referință a fost desfășurată 1 ședință, consultate 47 documente, inclusiv și prin intermediul procedurilor scrise, în afara ședinței. Subiectele principale au vizat constituirea comitetului, consultarea și aprobarea Regulilor de procedura; consultarea și transmiterea comentariilor cu privire la principalele caracteristici ale apelului de propuneri de proiecte, expunerea în ceea ce privește finanțarea proiectelor mari de infrastructură; procesul de evaluare și selecție a viitoarelor propuneri de proiecte; alocări financiare per priorități și obiective specifice, consultarea proiectului ghidului aplicantului și

anexelor acestuia, consultarea documentelor privind sistemul de management și control. De asemenea, membrii comitetului au participat la 2 evenimente ale programului, printre care și evenimentul oficial de lansare.

3) Participare în cadrul Grupului național de lucru pentru coordonarea implementării Programelor de cooperare transfrontalieră și transnațională. În perioada de referință, Agenția a fost informată cu privire la procesul de implementare a celor 3 Programe transfrontaliere/transnaționale: POC România–Republica Moldova 2014-2020, Programul Operațional Comun „Bazinul Mării Negre” 2014-2020, Programul transnațional Dunărea 2014-2020, precum și programele din noul cadru de programare: Programul Interreg NEXT România–Republica Moldova 2021-2027, Programul Interreg NEXT Bazinul Mării Negre 2021-2027, Programul Transnațional Danube Region Programme (Programul pentru Regiunea Dunării) 2021-2027; evenimentele organizate în cadrul Programelor (forumuri, sesiuni de informare/instruire etc). De asemenea, au fost consultate/examinate și proiectele Decretelor cu privire la inițierea negocierilor și aprobarea semnării Acordurilor de finanțare pentru toate 3 Programe pentru perioada 2021-2027; oportunități de participare a Republicii Moldova în cadrul Programului co-finanțat de Uniunea Europeană - Interreg Europe 2021-2027; subiectele și deciziile propuse spre aprobare în cadrul ședințelor Comitetului de Monitorizare a Programului pentru Regiunea Dunărea 2021-2027 etc.

4) Participarea ADR Centru în calitate de partener la Programul de cooperare transfrontalieră - Programul Interreg NEXT România–Republica Moldova 2021-2027 care a fost anunțat în decembrie. ADR Centru a stabilit 2 parteneriate și efectiv identificate și dezvoltate ideile de proiect. Agenția, în calitate de partener, s-a angajat în completarea a 2 cereri de finanțare:

- împreună cu Rezervația Culturală Naturală Orheiul Vechi și Muzeul "Vasile Pârvan" Bârlad, România, intitulat "Două țări - o singură istorie". Prioritatea 1. Comunitățile Verzi - 1.2. Îmbunătățirea protecției și conservării naturii, a biodiversității și a infrastructurii verzi, inclusiv în zonele urbane, și reducerea tuturor formelor de poluare.
- împreună cu Primăria Ialoveni, R. Moldova și Primăria Pașcani, România, intitulat "Revitalizarea zonelor verzi urbane prin protecția și conservarea biodiversității". Prioritatea 2. Dezvoltarea Socială peste granițe- 2.3. Consolidarea rolului culturii și al turismului durabil în dezvoltarea economică, incluziunea socială și inovarea socială.

Întrucât data depunerii cererilor de finanțare a fost stabilită pentru 9 februarie 2024, depunerea cererilor de finanțare urmează a fi efectuată în anul 2024.

Suplimentar, având în vedere rolul regional pe care îl are ADR Centru și multiplele proiecte pe care Agenția le implementează cu succes cu sprijinul Uniunii Europene, precum și cu sprijinul partenerilor de dezvoltare din UE, ADR Centru a organizat pe data de 12 mai 2023, un eveniment regional cu genericul „Ziua Europei în Regiunea de Dezvoltare Centru a Republicii Moldova”. Scopul evenimentului a fost prezentarea către părțile interesate a rezultatelor și progresului implementării politicii de dezvoltare regională în RDC, prezentarea oportunităților curente și relevante de finanțare pentru proiectele de dezvoltare regională, precum și desfășurarea unei vizite în teren la proiectul în implementare cu finanțare din UE „Istorie și muzică – valori care ne unesc” și la proiectul de consolidare a infrastructurii turistice a Rezervației Culturale-Naturale „Orheiul vechi” (finanțat din sursele FNDRL). Evenimentul a întrunit reprezentanți ai Delegației UE în RM, Ambasadei Republicii Cehe în RM, Agenției de Cooperare Internațională a Germaniei în RM, parteneri de dezvoltare, Ministerului Infrastructurii și Dezvoltării Regionale și membri ai CRD

Centru. În cadrul evenimentului partenerii de dezvoltare au felicitat beneficiarii de proiecte realizate cu suportul partenerilor de dezvoltare și au venit cu prezentări despre oportunitățile curente și relevante de finanțare anunțate de instituțiile pe care le reprezintă, pentru realizarea a noi proiecte de dezvoltare regională.

- Proiectul *„Îmbunătățirea calității vieții cetățenilor or. Rezina: asigurarea accesului la sistemul de canalizare”*.

În perioada de referință, ADR Centru, în parteneriat cu primăria orașului Rezina și ADR Senec-Pezinok au contribuit la realizarea integrală a obiectivelor stabilite în cadrul proiectului. Au fost realizate pe deplin lucrările de construcție a stației de pompare, au fost montați stâlpii de electricitate, a fost efectuată conectarea stației de pompare la două surse de electricitate (conform modificărilor efectuate în proiectul tehnic), au fost înlăturate toate obiectiile enunțate.

În luna martie, echipele de implementare a proiectului au efectuat două vizite de monitorizare a proiectului pe șantier pentru a observa progresul proiectului (una dintre care, a fost efectuată împreună cu echipa RRA Senec-Pezinok), pentru a discuta despre activitățile rămase și încadrarea în termeni, dar și pentru a efectua teste de rezistență și scurgere a rețelei de canalizare, precum și încercările tehnologice ale stației de epurare. În urma vizitelor, nu a fost depistată existența neregulilor, respectiv obiectul era pregătit pentru a fi transmis spre recepție.

Astfel, la data de 22.03.2023 a avut loc conferința finală a proiectului, în cadrul căreia au participat reprezentanți ai MIDR, ambasadei Slovace în Republica Moldova, primăriei Rezina, ai ADR Senec-Pezinok, ADR Centru, membri CRD Centru, etc. Ulterior, ADR Senec-Pezinok a transmis, prin act de transmitere, obiectul executat, la balanța primăriei Rezina, aceasta, la rândul său, urmând să transmită bunurile către Întreprinderea Municipală „Servicii Locativ-Comunale Rezina”. Ca urmare a încheierii proiectului, 225 de gospodării urmează a fi conectate la serviciul de canalizare, luat în gestiune de către Întreprinderea Municipală.

Ulterior, până la data de 20 a lunii iunie, a fost pregătit și transmis Raportul Final al proiectului, către partenerul principal – ADR Senec-Pezinok.

OBIECTIV GENERAL 2: Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii în RDC

Elementul cheie al acestui obiectiv îl constituie creșterea coeziunii teritoriale și diminuarea disparităților intra-regionale prin dezvoltarea echilibrată a zonelor urbane și rurale. Accentul va fi pus pe sprijinirea și asigurarea accesului populației la servicii publice calitative prin dezvoltarea și extinderea infrastructurii de alimentare cu apă, epurarea apelor uzate, reciclarea și valorificarea deșeurilor; pe promovarea ocupării și sprijinirea mobilității forței de muncă, sporirea eficienței energetice.

Abordarea acestor probleme ar contribui la îmbunătățirea calității vieții din spațiul rural și reducerea disparităților de dezvoltare economică și socială vis-a-vis de mediul urban, ceea ce va conduce la asigurarea unei dezvoltări regionale echilibrate în Regiune de Dezvoltare Centru.

DIRECȚIA PRIORITARĂ 2.1: Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare de bază la nivelul RDC

Efortul investițional pentru extinderea și îmbunătățirea infrastructurii de apă și canalizare s-a realizat prin includerea în DUP 2022-2024 a 10 proiecte cu impact regional din sursele FNDRL în domeniul AAS prin măsura de:

Sprijinire a dezvoltării infrastructurii edilitare de bază (aprovizionarea cu apă, canalizare și tratarea apelor uzate, managementul deșeurilor) prin promovarea regionalizării și cooperării intercomunitare (intervenții pentru arii cu impact de minimum 20 mii locuitori);

	Denumirea proiectului	Cost total (MDL)	Cost proiect din surse FNDRL (MDL)	Contribuția APL (MDL)	Alocat 2023	Necesar pentru finalizare
1	Construcția Apeductului magistral Sărata Răzeși-Voinescu- Mingir, raionul Hîncești	18 535 455,05	16 682 509,55	1 852 945,50	4 140 437,15	14 070 391,58
2	Reabilitarea și extinderea apeductului magistral Zagarancea - Cornești	30 602 257,87	27 530 393,58	3 071 864,29	40 650,00	0.00
3	Sisteme regionale „Apa-Canal” – garanția sănătății noastre	17 875 260,78	16 088 334,70	1 786 926,08	3 453 252,72	0,00
4	Construcția sistemelor de aprovizionare cu apă și sanitație a localităților din lunca râului Prut, raionul Hîncești, Etapa I	64 933 733,58	58 440 960,22	6 492 773,36	17 701 635,16	36 562 807,74
5	Îmbunătățirea nivelului de trai în localitățile raioanelor Călărași și Strășeni prin asigurarea accesului populației la sistemele centralizate de canalizare	34 104 256,25	29 782 501,64	4 321 754,61	10 968 176,50	17 251 872,94
6	Apeduct Prut - Nisporeni. Evacuarea apelor reziduale a or. Nisporeni (etapele II și III) și comuna Vărzărești	50 926 617,19	45 508 663,53	5 417 953,66	13 952 397,97	26 209 676,95
7	Sistem de canalizare pentru 7 localități	2 912 400,00	2 912 400,00	00,00	1 539 600,00	0,00
8	Apeduct magistral pentru localitățile: Văsieni, Ulmu, (etapa 3) și Costești, Pojăreni (etapa 4)	1 681 392,00	1 681 392,00	0,00	0,00	0,00
	Îmbunătățirea calității vieții populației rurale					

9	prin construcția apeductului de interconexiune a râului Prut - s.Măcărești cu apă potabilă a 13 localități din raioanele Nisporeni și Ungheni.	63 863 942,38	57 299 345,10	6 564 597,28	16 278 954,24	32 202 427,97
10	Îmbunătățirea infrastructurii de apă în Moldova Centrală	561 000 000,00	61 000 000,00	561 000 000,00 KfW	2 626 644,05	58 373 355,95
	Denumirea proiectului	Cost total (MDL)	Sursa de finanțare	Contribuția APL (MDL)	Alocat 2023 (MDL)	Necesar pentru finalizare
11	Îmbunătățirea calității vieții cetățenilor or. Rezina: asigurarea accesului la sistemul de canalizare	218 020 EUR	ODA Slovacă – 198 200 EUR ADR Senec-Pezinok - 19 820 EUR	–	105 229	-

- **„Sistem de canalizare pentru 7 localități”** - În cadrul proiectului a fost aprobată finanțarea serviciilor de elaborare a documentației tehnice și semnate contractele privind serviciile de proiectare. Urmare a procedurilor de achiziții a fost semnat contractul de antrepriză 12/7 din 18.08.2022. Lucrările de proiectare au fost finalizate, iar costurile investiționale au fost transmise către beneficiar.
- **„Reabilitarea și extinderea apeductului magistral Zagarancea - Cornești”** - În perioada de raportare lucrări în cadrul proiectului nu au fost executate, încât antreprenorul a avut responsabilitatea de a înlătura neconformitățile depistate la montarea țevii pentru apeductul magistral Zagarancea - Cornești. Până la înlăturarea completă a neconformităților ADR Centru a limitat executarea unor alte lucrări în cadrul proiectului. Începând cu data de 06 martie antreprenorul a anunțat că a inițiat demontarea țevii neconforme. În semestrul I 2023, antreprenorul a demontat doar 900 de țeava neconformă. În urma ședinței din data 12.04.2023 termenul de înlăturare a țevii neconforme a fost extins până la data 15.05.2023. Pentru data de 17.08.2023 a avut loc recepția cantitativă și calitativă a lucrărilor efectiv efectuate. A fost inițiată procedura de reziliere a contractului cu compania ”Izodromgaz” SRL. La data de 12 septembrie a avut loc o vizită de inspectare cu participarea reprezentantului Inspectoratului Național de Supraveghere Tehnică în scopul stabilirii conformității lucrărilor recepționate. Urmare a vizitei de inspectare a fost transmis de către INSP actul de inspectare cu constatările și rezultatele stabilite. La data de 04 octombrie 2023 antreprenorul a expediat o propunere de mediere pentru diminuarea penalității

înaintate de ADR Centru. La data de 19 octombrie a fost semnat acordul de mediere, care stabilește aplicarea penalităților către antreprenor și înlăturarea accesoriilor neconforme. În conformitate cu decizia de reziliere antreprenorul executat lucrări de demontare a accesoriilor neconforme și a fost restituită suma de 120 039,97 MDL. Până la data de 18.11.2023, antreprenorul a achitat integral penalitatea în valoare de 572 871,86 MDL.

- **„Sisteme regionale „Apa-Canal” – garanția sănătății noastre”** - Lucrările de construcție au fost executate conform graficului de execuție. La data de 24.11.2023 a avut loc recepția la terminarea lucrărilor, se semnează procesul verbal.
- **„Îmbunătățirea calității vieții populației rurale prin construcția apeductului de interconexiune a râului Prut - s. Măcărești cu apă potabilă a 13 localități din raioanele Nisporeni și Ungheni”** - Contractul de antrepriză nr.24/6 a fost semnat la data 01.09.2022, lucrările de construcție au fost inițiate la data 15.09.2022. În cadrul proiectului se execută lucrările de construcție a magistralei cât și rețelele interne în comuna Boldurești.
- **„Construcția sistemelor de aprovizionare cu apă și sanitație a localităților din lunca râului Prut, raionul Hîncești, Etapa I”** - La data de 27.07.2022 a fost semnat contractul de antrepriză nr.14/6 cu asocierea Darnic Gaz S.A. & „AM Sisteme S.R.L. În cadrul proiectului se execută lucrări de pozare a rețelilor interne de alimentare cu apă în 8 localități: Cotul Morii, Ivanovca, Mirești, Bujor, Cățeleni, Leușeni, Nemțeni, Obileni din raionul Hîncești. În I trimestru al anului 2023 au fost executate 50 km apeduct de diferite diametre. Antreprenorul a informat că a valorificat sursele de finanțare alocate pentru anul curent, cu solicitarea de a fi realocate suplimentar, în contextul în care compania are capacitatea de a executa integral proiectul în termenul propus.
- **„Apeduct Prut - Nisporeni. Evacuarea apelor reziduale a or. Nisporeni (etapele II și III) și com. Vărzărești”** - În cadrul proiectului lucrările de construcție se execută conform graficului aprobat.
- **„Îmbunătățirea nivelului de trai în localitățile raioanelor Călărași și Strășeni prin asigurarea accesului populației la sistemele centralizate de canalizare”**- Contractul de antrepriză nr.5/8 a fost semnat la data 26.08.2022, lucrările de construcție au fost inițiate la data 26.09.2022. În cadrul proiectului au fost finalizate și recepționate lucrările de construcție a rețelei de canalizare și a stațiilor de pompare în satul Nișcani cât și rețelele de canalizare în or. Călărași. Procesul de implementare a proiectului este tergiversat din lipsa finanțării suficiente și consecvente, ceea ce constituie un motiv de extindere a termenului de execuție cât și a majorării valorii contractului în contextul ajustării anuale a contractului de antrepriză.
- Pentru proiectul: **„Construcția apeductului magistral Sărata Răzești -Voinescu Mingir”**, raionul Hîncești, a avut loc procedură repetată de Achiziții Publice. Deschiderea ofertelor a avut loc la data de 13 decembrie 2022. A urmat evaluarea ofertelor, au fost depuse numeroase contestații din partea ofertanților, au fost solicitate scrisori de clarificare, au avut loc ședințe ale grupului de lucru pentru Achiziții Publice și ședințe cu Agenția Națională pentru Soluționarea contestațiilor (ANSC). La data de 05.09.2023 a avut loc semnarea contractului de antrepriză cu compania Polimer Gaz Construcții. Începerea lucrărilor de construcție este considerată data de 18 septembrie 2023. În perioada de raportare au fost executate lucrări de

pozare a țevii - diametru 140, începând cu punctul de conectare s. Sărata - Răzeși și lucrări de pozare a țevii - diametru 110 - pe intervalul s. Voinescu -s. Mingir - 9 km.

- În semestrul II 2023 a continuat implementarea serviciilor de proiectare în cadrul proiectului: **„Îmbunătățirea infrastructurii de apă în Moldova Centrală”**. În cadrul proiectului au fost realizate următoarele servicii relevante:
 - Au continuat serviciile de proiectare a compartimentelor de electricitate pentru localitățile Sireți și Seliștea Nouă.
 - A fost lansată procedura de achiziții publice pentru contractarea lucrărilor de construcție a apeductului magistral.
 - La data de 16 noiembrie 2023 a fost publicată HG cu privire la aprobarea actului de expropriere.
 - Elaborarea, înregistrarea și expedierea propunerilor de expropriere.
 - Elaborarea mecanismului de soluționarea a reclamațiilor.
 - Constituirea comitetelor de monitorizare a impactului social.
 - Elaborarea regulamentului de activitate a comitetelor de monitorizare a impactului social.
 - Instruirea membrilor CMIS cu privire la procedura de expropriere.
 - Elaborarea registrului electronic al propunerilor de expropriere.
 - Elaborarea registrelor electronice de înregistrare a cererilor privind recepționarea despăgubirii și registrul reclamațiilor.
 - Au fost elaborate Business planurile pentru operatorii de apă din Strășeni și Călărași.
 - Organizarea și desfășurarea ședințelor comitetului de supraveghere - 26 august/01 decembrie 2023.
 - Desfășurarea ședințelor de lucru în cadrul proiectului.

Pentru trimestrul I al anului 2024 este planificată procedura de evaluare a ofertelor ce urmează a fi depuse până la data de 15 februarie 2024. Pentru aceeași perioadă este planificată și efectuarea plăților pentru despăgubirea proprietarilor de terenuri agricole ce vor fi afectate de lucrările de construcție a apeductului magistral.

Proiectul „Îmbunătățirea calității vieții cetățenilor or. Rezina: asigurarea accesului la sistemul de canalizare”.

În perioada de referință, ADR Centru, în parteneriat cu primăria orașului Rezina și ADR Senec-Pezinok au contribuit la realizarea integrală a obiectivelor stabilite în cadrul proiectului. Au fost realizate pe deplin lucrările de construcție a stației de pompare, au fost montați stâlpii de electricitate, a fost efectuată conectarea stației de pompare la două surse de electricitate (conform modificărilor efectuate în proiectul tehnic), au fost înlăturate toate obiecțiile enunțate.

În luna martie, echipele de implementare a proiectului au efectuat două vizite de monitorizare a proiectului pe șantier pentru a observa progresul proiectului (una dintre care, a fost efectuată împreună cu echipa RRA Senec-Pezinok), pentru a discuta despre activitățile rămase și încadrarea în termeni, dar și pentru a efectua teste de rezistență și scurgere a rețelei de canalizare, precum și încercările tehnologice ale stației de epurare. În urma vizitelor, nu a fost depistată existența a careva nereguli, respectiv obiectul era pregătit pentru a fi transmis spre recepție.

Astfel, la data de 22.03.2023 a avut loc conferința finală a proiectului, în cadrul căreia au participat reprezentanți ai MIDR, ambasadei Slovace în Republica Moldova, primăriei Rezina, ai ADR Senec-Pezinok, ADR Centru, membri CRD Centru, etc. Ulterior, ADR Senec-Pezinok a

transmis, prin act de transmitere, obiectul executat, la balanța primăriei Rezina, aceasta, la rândul său, urmând să transmită bunurile către Întreprinderea Municipală „Servicii Locativ-Comunale Rezina”. Ca urmare a încheierii proiectului, 225 de gospodării urmează a fi conectate la serviciul de canalizare, luat în gestiune de către Întreprinderea Municipală.

Ulterior, până la data de 20 a lunii iunie, a fost pregătit și transmis Raportul Final al proiectului, către partenerul principal – ADR Senec-Pezinok.

Apel pe listă în domeniul AAS

În noiembrie 2023, în contextul Apelului pe listă inițiat de MIDR în domeniul AAS, de către SPCR și SME au fost elaborate și depuse la MIDR 10 Note Conceptuale pentru finanțare din FNDRL. Notele Conceptuale urmează a fi evaluate de către o comisie ministerială, iar cele selectate ulterior dezvoltate în cereri de finanțare, conform Ghidului elaborat de MIDR. Notele Conceptuale vizează în mare parte intervenții la nivelul unor localități din RDC; 2 din cele 10 vizează intervenții la nivel regional (mai multe localități).

DIRECȚIA PRIORITARĂ 2.2: Dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor la nivelul RDC

- 1) Extinderea și diversificarea infrastructurii existente de sprijin pentru dezvoltarea afacerilor (incubatoare și acceleratoare de afaceri, centre de inovare tehnologică, centre de business etc.);
- 2) Sprijinirea dotării cu infrastructură tehnico-edilitară a Parcurilor Industriale/sub-Zonelor Economice Libere pentru valorificarea oportunităților investiționale;
- 3) Susținerea activității diverselor structuri/rețele de cooperare, precum și a activităților de promovare economică.

DIRECȚIA PRIORITARĂ 2.3: Sprijinirea procesului de adaptare a RDC la schimbările climatice, prevenirea riscurilor și reziliența în fața dezastrelor

Măsura pune accent pe pe sprijinirea eficienței energetice și extinderea utilizării energiei din surse regenerabile în infrastructuri publice, inclusiv în clădiri publice. Prin promovarea investițiilor în eficiența energetică se urmărește reducerea consumului de energie în clădirile publice și confortul termic al acestora. Prin urmare, creșterea performanței energetice a clădirilor va conduce la importante economii de energie și reducere a gazelor cu efect de seră, fapt ce va contribui în mare măsură la dezvoltarea unei regiuni cu aspect ecologic mai bun și mai prietenos cu mediul.

De asemenea, este important și sporirea nivelului de conștientizare și de promovare a beneficiilor utilizării surselor de energie regenerabile prin următoarele măsuri:

- 1) Îmbunătățirea eficienței energetice și creșterea ponderii energiei regenerabile, pentru reducerea emisiilor de CO₂

În scopul realizării domeniului de eficiență energetică, ADR Centru a finalizat 3 proiecte din sursele UE și continuă implementarea unui proiect în orașul Șoldănești:

	Denumirea proiectului	Cost total conform contractelor semnate (MDL)	Sursa de finanțare	Contribuția APL (MDL)	Valorificat total (MDL)
1.	Sporirea eficienței energetice a Liceului Teoretic „Alexei Mateevici” din orașul Șoldănești	57 475 974,38	UE	1 300 000,00	36 334 751,52

În cadrul proiectului „*Sporirea eficienței energetice a Liceului Teoretic „Alexei Mateevici” din orașul Șoldănești*”, a avut loc recepția lucrărilor efectiv efectuate și desfășurarea procedurii de reziliere a contractului cu antreprenorul Polimer Gaz Conducte. La data de 11.05.2023 a fost lansată procedura de Achiziții publice cu scopul achiziționarea lucrărilor de eficiență energetică și lucrări complementare, la blocurile D, E, F, G, H. Procedura de depunere a ofertelor a avut loc pînă la data de 12.06.2023. Au fost depuse 4 oferte. La data de 16.06.2023, ADR Centru a solicitat selectarea membrilor – experți (internaționali și naționali) pentru a institui Comisia de evaluare și ulterior inițierea evaluării ofertelor. La data de 19.07.2023, a avut loc inițierea procedurii de evaluare a ofertelor depuse.

La data de 18 august 2023 a avut loc semnarea contractului de antrepriză cu compania câștigătoare AM Sisteme în valoare de 26,00 mil. MDL.

Termen de execuție conform contractului de antrepriză –31.01.2024.

Începerea lucrărilor de construcție a avut loc la data de 04.09.2023.

OBIECTIVUL GENERAL 3: Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională

Scopul obiectivului este de a eficientiza procesul de implementare a politicii de dezvoltare regională, prin *crearea, îmbunătățirea și ajustarea* mecanismelor și a unui cadru instituțional corelat cu realitățile și necesitățile regionale, care să sprijine atingerea obiectivelor regionale de dezvoltare.

În acest sens acțiunile vor fi orientate spre:

- Sprijinirea îmbunătățirii mecanismului de finanțare a proiectelor în domeniul DR;
- Îmbunătățirea instrumentelor de monitorizare și evaluare a politicii și proiectelor de DR;
- Consolidarea capacităților tuturor actorilor regionali în domeniile aferente politicii de DR.

Este de menționat, că realizarea acestui obiectiv necesită consolidarea tuturor actorilor instituționali implicați în procesul dezvoltării regionale, astfel încât să fie asigurată o abordare unică și integrată de planificare, coordonare și evaluare a investițiilor publice sectoriale direcționate spre dezvoltarea regiunilor. Acest fapt presupune o comunicare și o colaborare eficientă între ministere pentru conjugarea eforturilor comune necesare implementării proiectelor de dezvoltare regională. Este vorba de o politică de dezvoltare regională cu o abordare intersectorială care să contribuie la dezvoltarea obiectivelor din alte strategii.

DIRECȚIA PRIORITARĂ 3.1: Eficientizarea operațională a procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională

Această direcție este realizată prin implementarea măsurilor:

Facilitarea de către ADR Centru a procesului de mobilizare de finanțări adiționale (inclusiv co-finanțări) și consolidarea parteneriatelor cu partenerii de dezvoltare;

Pe parcursul perioadei de referință a fost elaborat documentul de monitorizare a surselor de finanțare externă – calendarul concursurilor de propuneri de proiecte, acesta a fost completat periodic cu apelurile relevante domeniilor politicii de dezvoltare regională. În total au fost incluse în calendar 11 surse de finanțare, anunțate de:

- Programe de cooperare transfrontalieră (2 apeluri) - Programului Interreg NEXT România – Republica Moldova 2021 – 2027
- Programe de cooperare transnaționale (2 apeluri) - SI Baltic Sea Neighbourhood Programme, Black Sea Basin (Interreg VI-B) NEXT Black Sea Basin;
- UE (1 apel) - Interreg CENTRAL EUROPE, Support for Civil Society in the Republic of Moldova;
- Programe transnaționale în Asistenței Oficiale de Dezvoltare (4 apeluri) - SlovakAid, RoAid.
- USAID Moldova, Proiectul Competitivitate și Rezeliență Rurală în Moldova (1 apel) - Programul de granturi Moldova Turistică
- Solidarity Fund PL în Moldova (1 apel) - Fondul de Sinergie pentru dezvoltarea urbană.

Despre oportunități de finanțare relevante domeniilor prioritare au fost informați, în timp util, membrii CRD Centru și alți actori regionali. La fel, li s-a oferit tot suportul consultativ și metodologic întru buna înțelegere a obiectivelor, condițiilor de participare și finanțare, precum și completare a cererii de finanțare.

Suplimentar, a fost identificat 1 partener instituțional - Pomerania Development Agency (Agencja Rozwoju Pomorza) din Polonia, precum și au fost stabilite acțiunile comune, acestea se bazează în primul rând pe participarea în parteneriat la concursuri de propuneri de proiecte, având în vedere interese comune de cooperare.

Activitatea Agenției a fost axată și pe consolidarea relațiilor de colaborare cu partenerii de dezvoltare existenți, activi pe teritoriul R. Moldova. Astfel, în perioada de raportare s-au desfășurat ședințele de lucru și schimb de experiență cu Agenția pentru Dezvoltare Regională Centru, România Solidarity Fund PL în Moldova, Ambasada Slovaciei din Chișinău, Ambasada Poloniei din Chișinău. În cadrul întâlnirilor au fost discutate realizările, proiectele comune, inițiativele noi și oportunități de colaborare, transferul de cunoștințe și bunelor practici.

Consolidarea mecanismelor de monitorizare și evaluare a proiectelor de dezvoltare regională.

Procesul de raportare cu privire la implementarea proiectelor și a programelor de dezvoltare regională s-a desfășurat în conformitate cu prevederile Instrucțiunii privind monitorizarea și evaluarea proiectelor de dezvoltare regională.

Rezultatele monitorizării implementării POR sînt integrate în Rapoartele de progres care sînt elaborate de către ADR în conformitate cu prevederile Manualul Operațional privind modul de

utilizare a mijloacelor FNDRL, fiind o parte componentă a sistemului general de monitorizare și evaluare al SNDR.

În perioada de referință, ADR Centru a realizat mai multe vizite de monitorizare a proiectelor de dezvoltare regională, inițiate conform DUP 2022-2024, dar și a celor trecătoare din DUP 2017-2020. Totodată, au fost realizate vizite de monitorizare post implementare. Tot în această perioadă, a fost asigurată monitorizarea post implementare a 11 proiecte finalizate, conform Planurilor actualizate de asigurare a durabilității, anexate la Cererea de finanțare a fiecărui proiect și prevederilor capitolului VII din Contractul de finanțare.

Au fost monitorizate și analizate cu exactitate dimensiunile esențiale ale durabilității (instituțională, tehnică, financiară, integrată) și colectați indicatorii de produs și rezultat conform rapoartelor beneficiarilor finali. Rezultatele cumulative atinse, impactul asupra comunității și grupului țintă atins au fost reflectate în rapoarte trimestriale, procese verbale, note informative.

Evaluarea impactului proiectelor de dezvoltare regională

Evaluarea impactului este realizat pentru aprecierea eficienței, eficacității, impactului, durabilității și relevanței proiectului sau a programului în contextul atingerii obiectivelor stabilite. Scopul principal este de a însuși anumite lecții din concluziile făcute și pentru utilizarea acestora în proces de luare a deciziilor (programare) pe viitor.

În sprijinul acestei activități derulate de către ADR Centru a fost aceeași Instrucțiune de monitorizare și evaluare a proiectelor de DR. În perioada de referință au fost realizate vizite de evaluare ex-post a 2 proiecte din domeniul atractivitate turistică, 2 proiecte din domeniul Drumuri Regionale și Locale. În procesul de evaluare au fost analizate rezultatele reale ale proiectelor, dar în mod special impactul acestora. Constatările și recomandările principale au fost integrate în rapoartele finale de evaluare. Acestea au fost, sau urmează a fi plasate pe pagina web a Agenției.

DIRECȚIA PRIORITARĂ 3.2: Consolidarea mecanismului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională

3.2.1. Cartografierea anuală a proiectelor implementate în RDC cu suportul partenerilor de dezvoltare

În perioada de raportare, ADR Centru a colectat din raioanele RDC informații cu privire la proiectele cu finanțare non-FNDRL aflate în curs de implementare sau finalizate în perioada 2022-2023 pe 7 domenii de intervenție relevante dezvoltării regionale. Astfel, au fost sintetizate informațiile colectate și actualizat tabelul cu proiecte din POR Centru 2022-2024, cap. 8.

3.2.2. Identificarea oportunităților de finanțare și asigurarea sinergiilor cu celelalte fonduri de dezvoltare naționale și internaționale

ADR Centru a participat la sesiunea de informare despre Fondul de Sinergie pentru dezvoltarea urbană (FSDU) organizată de Solidarity Fund PL în Moldova. În cadrul FSDU – ediția 2023-2024 sunt eligibile spre co-finanțare proiecte pe toate măsurile de intervenție din Programul de dezvoltare urbană, revitalizarea economică și socială a orașelor, finanțate din sursele Fondului Național de Dezvoltare Regională și Locală (FNDRL), ediția – noiembrie 2022.

Totodată, în perioada de raportare, la solicitarea MIDR, ADR Centru a elaborat o prezentare cu privire la necesarul de investiții – proiectele care deja au fost identificate în POR,

Dezvoltarea Urbană și alte documente elaborate în RDC dar nu au obținut finanțare cu descrierea nivelului de pregătire al lor.

În perioada de referință, ADR Centru, în parteneriat cu primăria orașului Rezina și ADR Senec-Pezinok au contribuit la realizarea integrală a obiectivelor stabilite în cadrul proiectului. Au fost realizate pe deplin lucrările de construcție a stației de pompare, au fost montați stâlpii de electricitate, a fost efectuată conectarea stației de pompare la două surse de electricitate (conform modificărilor efectuate în proiectul tehnic), au fost înlăturate toate obiecțiile enunțate.

Astfel, la data de 22.03.2023 a avut loc conferința finală a proiectului, în cadrul căreia au participat reprezentanți ai MIDR, ambasadei Slovace în Republica Moldova, primăriei Rezina, ai ADR Senec-Pezinok, ADR Centru, membri CRD Centru, etc. Ulterior, ADR Senec-Pezinok a transmis, prin act de transmitere, obiectul executat, la balanța primăriei Rezina, aceasta, la rândul său, urmând să transmită bunurile către Întreprinderea Municipală „Servicii Locativ-Comunale Rezina”. Ca urmare a încheierii proiectului, 225 de gospodării urmează a fi conectate la serviciul de canalizare, luat în gestiune de către Întreprinderea Municipală.

Totodată, datorită proiectului implementat cu suportul guvernului Slovak, au fost alocate suficiente resurse financiare din partea Guvernului Republicii Moldova și pentru finalizarea stației de epurare din or. Rezina, contribuind, astfel, la buna funcționare a întregului sistem de canalizare în orașul Rezina.

Ulterior, până la data de 20 a lunii iunie, a fost pregătit și transmis Raportul Final al proiectului, către partenerul principal – ADR Senec-Pezinok.

Ca urmare a investițiilor din SlovakAID, Primăria Rezina a primit ultima tranșă de bani, pentru finalizarea și punerea în funcțiune a stației de epurare din orașul Rezina, tranșă asigurată din Fondul Ecologic Național.

DIRECȚIA PRIORITARĂ 3.3: Dezvoltarea de capacități ale APL-lor din regiune în domenii relevante politicii de dezvoltare regională

Facilitarea organizărilor instruirilor pentru APL în domenii aferente politicii de dezvoltare regională

La data de 08 iunie 2023 a avut loc evenimentul, care a reunit reprezentanți ai orașelor din Regiunea Centru, care au participat la Concursul competitiv pentru identificarea, evaluarea și aprobarea proiectelor de dezvoltare urbană, revitalizarea economică și socială a orașelor propuse spre finanțare din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională și Locală (FNDRL), lansat de Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale începând cu 01 noiembrie 2022.

Specialiștii agenției au informat aplicanții despre evaluarea rezultatelor obținute în cadrul Concursului de propuneri de proiecte cu prezentarea de soluții pentru optimizarea procesului de pregătire a dosarelor complete de finanțare pentru concursurile viitoare. Participanților li s-a prezentat procedura de analiză și selecție a propunerilor de proiecte, iar accentul a fost pus pe momentele importante în procesul de acordare a punctajului.

Provocări și riscuri

În perioada de referință (anul 2023), pe lângă realizările obținute în implementarea POR Centru, au fost întâmpinate mai multe provocări de ordin economic și operațional, care au dus la tergiversarea și chiar sistarea unor activități, după cum urmează:

- În perioada de raportare cel mai important impediment pentru implementarea politicii de dezvoltare regională au fost: conflictul militar din Ucraina, care a perturbat fluxurile economice și a menținut prețurile la un nivel ridicat la toate resursele energetice și la materialele de construcție, care a afectat realizarea obiectivelor propuse. Ca urmare a acestui fenomen, și al lipsei finanțării suficiente și consecvente, procesul de implementare a proiectelor este tergiversat. Aceasta constituie un motiv de extindere a termenelor de execuție cât și a majorării valorii contractelor în contextul ajustării anuale a contractelor de antrepriză, fiind necesară planificarea repetată, revizuirea și rectificarea bugetelor;
- Insuficiența fondurilor alocate în raport cu necesitățile locale și regionale de dezvoltare. Se atestă în continuare discrepanța între necesități și surse de finanțare. Necorelarea resurselor alocate la obiectivele/rezultatele scontate aferente, impactul constituind risipă de resurse (materiale, financiare, umane), fără rezultat cuantificabil;
- Capacități slab dezvoltate ale autorităților publice locale în ceea ce privește elaborarea și implementarea proiectelor regionale. Pe deoparte - documentație tehnică cu erori, necorelări, care necesită rectificări pe de altă parte – incapacitatea beneficiarilor de a achita lucrările de reproiectare;
- Asigurarea continuității și durabilității proiectelor de dezvoltare regională este o provocare continuă. Insuficiența resurselor financiare atât din partea APL, cât și din partea cetățenilor din regiunile de dezvoltare, în asigurarea contribuției de finanțare a proiectelor, achitarea tarifelor la utilități publice, la serviciile descentralizate.

Lecții învățate și bune practici

Drept urmare a contextului regional în care ne aflăm – stagflație, conflict militar în regiune, emigrația populației aptă de muncă, criza energetică – a fost intensificat dialogul cu actorii principali implicați în derularea și implementarea proiectelor de dezvoltare regională. Echipa ADR Centru și-a menținut tempoul stabilit pe tot parcursul perioadei de implementare, contrar provocărilor de ordin economic și geo-politic, care au dus la creșteri de prețuri la produsele de consum, materiale de construcții, resurse energetice și, respectiv, la stagnarea activității agenților economici. Pe lângă acest lucru, se caută soluții eficiente de ajustare a finanțărilor pentru buna desfășurare și implementare a proiectelor.

Regiunea de Dezvoltare Regională Centru rămâne regiunea cu cea mai numeroasă populație (703 159 locuitori), cu cea mai mare întindere (10 636 km²) și cu cele mai multe unități teritorial-administrative de nivel II (13 raioane), menținând rolul de lider după numărul de proiecte implementate cu finanțare din FNDRL și surse externe.

Acordarea de către ADR Centru a asistenței informaționale și metodologice autorităților publice locale în vederea consolidării capacităților și instruirii persoanelor responsabile este un proces efektiv în vederea îmbunătățirii calității procesului de planificare și implementare a proiectelor și minimizării erorilor aferente.

Concluzii

Scopul Programului Operațional Regional este de a asigura un cadru eficient de planificare pentru a determina direcțiile și ritmul de dezvoltare, a eficientiza activitatea autorităților în gestionarea problemelor regionale, în utilizarea resurselor financiare, de a promova regiunea și de a atrage fonduri externe pentru a implementa proiectele investiționale planificate.

În Documentul Unic de Program 2022-2024, pentru Regiunea de Dezvoltare Centru sunt incluse **25 proiecte**, cu un cost total de **1 058 919 459,55 MDL**, pentru implementarea cărora din mijloacele FNDRL este solicitată suma de **539 081 319,21 MDL**, cu contribuția financiară a beneficiarilor (APL) în sumă de **80 838 140,34 MDL** și co-finanțarea externă în sumă de **500 000 000,00 MDL**.

Conform **Deciziei CNCDDL nr. 30/23 din 18.12.2023** cu privire la aprobarea Planului anual de finanțare din surse FNDRL pentru anul 2023, pentru implementarea programelor și proiectelor DUP 2022-2024, **Regiunii de Dezvoltare Centru** i-au fost alocate mijloace financiare în sumă de **110 680 372,32 MDL**.

Totodată, în perioada de referință, din suma totală planificată de **164,70 milioane MDL** au fost valorificate **164,70 milioane MDL**, din fondurile planificate din sursele **Fondului Național de Dezvoltare Regională și Locală, APL, KfW și Fondului Rutier**, dintre care **164,70 milioane MDL** au fost valorificate pentru implementarea programelor și proiectelor DUP 2022-2024.

Adițional alocațiilor din FNDRL, Agenția de Dezvoltare Regională Centru a gestionat 3 proiecte cu finanțare externă, dintre care unul a fost finalizat în luna iunie 2023 (Rezina, SlovakAID) la valoarea totală de **625 651 200,00 MDL**:

64 174 500,00 MDL – proiectul GIZ UE: "Modernizarea serviciilor publice locale", prin implementarea a 1 proiect de eficientizare energetică a liceului din or. Șoldănești. Valorificat în perioada de referință – **32,7 milioane MDL**.

561 000 000,00 MDL - proiectul KfW – „Îmbunătățirea infrastructurii de apă în Moldova Centrală”, dintre care **500 000 000,00 MDL** este suma acordată de KfW, iar **61 000 000,00 MDL** o constituie contribuția **Guvernului Republicii Moldova**. Dintre acestea, pentru anul 2023 au fost alocate **11,40 mil MDL** din partea KfW și **2,62 mil MDL** contribuția Guvernului Republicii Moldova din sursele FNDRL. Valorificat în perioada de referință – **14,02 milioane MDL**

476 700,00 MDL – proiectul SAMRS/2021/MD/I/8 – „Îmbunătățirea calității vieții cetățenilor or. Rezina: asigurarea accesului la sistemul de canalizare”; Valorificat în perioada de referință, din SlovakAid - **148 953,95 MDL**.

În pofida tuturor constrângerilor și a factorilor de ordin social și economic și anume: tergiversarea implementării proiectelor, menținerea prețurilor ridicate la materialele de construcție, calitatea slabă a documentației tehnice cu omisiuni, necorelări, erori, a procedurilor repetate de achiziții publice care au generat abateri de la planul de achiziții, Agenția are în implementare cel mai mare număr de proiecte și cel mai înalt grad de valorificare.

Analiza, per ansamblu, a tendințelor de evoluție socio-economică a regiunii demonstrează o creștere lentă dar stabilă a valorilor principalilor indicatori la măsurile: îmbunătățirea serviciilor de alimentare de apă și canalizare, creșterea eficienței energetice a clădirilor și serviciilor publice, dezvoltarea potențialului turistic al regiunii și a infrastructurii de sprijin a afacerilor. Calitatea și disponibilitatea redusă a datelor statistice este o constrângere pentru procesul de monitorizare și evaluare eficientă a proiectelor de dezvoltare regională.

Agențiile mizează în continuare pe susținerea din partea reprezentanților instituției fondatoare în privința consolidării parteneriatelor și atragerea investițiilor întru implementarea cu succes a politicii de dezvoltare regională.

Director interimar ADR Centru

Ion PÎNZARI

ELABORAT:

Natalia GARPAN, șef Secție administrativă, ADR Centru

Ludmila NICHITA, specialist Secția planificare și cooperare regională, ADR Centru

Oleg SECRIERU, șef Secție management integrat al proiectelor, ADR Centru

Alina BUJOR-LUCA, șef-interimar Secția monitorizare și evaluare, ADR Centru

COORDONAT:

Igor MALAI, Șef Direcție politici de dezvoltare regională și locală, MIDR

Denis LUNGUL, Șef adjunct, Direcție politici de dezvoltare regională și locală, MIDR

MONITORIZAREA MIJLOACELOR FINANCIARE IN ANUL 2023

Nr. ord. proiectului	Denumirea proiectului	Surse si mtrnarea mijloacelor financiare aprobate pe durata implementarii proiectului					Mijloace financiare contractate					Cheltuieli efectuate				
		total		FMDRL		APL	KFW	total	cheltuieli in anul de gestiune	Total pe durata de derulare a proiectului	total	FMDRL	APL	KFW		
		4=5+7+8	5	6	7											
1	2	3	4=5+7+8	5	6	7	8	9	10	11	12=13+14+15	13	14	15		
Proiecta DUP 2022-2024																
Program 1. Competitivitate																
Domeniul de interventie 1.3 Sportive atraktivitatii turistice																
1	C113009L	Decorarea Grădini Botanice ca destinație ecoturistică	1.999.999.20	1.999.999.20	1.499.999.00	0	0	1.499.999.00	-500.000.20	1.499.999.00	0	0	0	0		
2	C113010L	Consolidarea, conservarea și dezvoltarea infrastructurii turistice din cadrul Rezervei Culturale – Naturale Orheiul Vechi	27.568.587.03	27.568.587.03	14.500.000.00	0.00	0	27.568.376.87	821.016.01	16.407.565.34	16.407.565.34	16.407.565.34	0.00	0.00	0	0
3	C113039C	Agenti Noi - Hub National de turism sportiv	28.648.504.91	25.610.804.91	7.750.000.00	3.037.700.00	0	28.502.235.88	3.915.352.44	11.155.241.65	11.155.241.65	11.155.241.65	0.00	0.00	0	0
4	C23057	Valorificarea potențialului turistic al regiunii de centru a Republicii Moldova (Raioanele Ștefăni, Calărași, Nisporeni și Ungureni)	20.851.494.34	15.546.672.72	3.457.814.37	5.304.821.62	0	20.851.494.34	18.115.52	20.851.494.34	20.851.494.34	20.851.494.34	15.546.672.72	5.304.821.62	0	0
		Total domeniul de interventie 1.3	79.086.585.48	70.726.063.86	27.207.813.37	8.382.521.62	0	78.414.106.09	4.284.483.77	49.914.500.33	49.414.501.33	43.109.479.71	5.304.821.62	0	0	0
Program 2. Dezvoltare Urbana																
Domeniul de interventie 2.3 Revitalizarea urbana si dezvoltarea infrastructurii publice																
5	C23009	Crearea unei zone de agenzie pentru sportive calitatii vieții locuitorilor din or. Ialoveni	10.767.808.31	7.704.353.87	5.285.701.16	3.063.454.44	0	11.657.168.70	889.360.39	6.364.203.98	7.424.394.71	6.364.203.98	1.060.190.73	0	0	0
Program 3. Infrastructura regionala																
Domeniul de interventie 3.1 Aproximare cu apa si sanatate																
6	C331017C	Construcția apeductului magistral Sărata Rașeș-Vornescu Mingi, raionul Hîncești	18.535.455.05	16.682.509.55	4.140.437.15	1.852.245.50	0	18.535.455.05	18.529.455.05	4.465.063.47	4.465.063.47	4.146.437.15	318.626.32	0	0	0
7	C331004C	Reabilitarea și extinderea apeductului magistral Zăgăreanca - Corniești	30.602.257.87	27.530.393.58	40.650.00	3.071.864.29	0	1.958.664.87	-28.643.593.00	1.614.935.21	1.614.935.21	1.614.935.21	0.00	0.00	0	0
8	C331006C	Imbunatirea calitatii vieții populației rurale prin construcția apeductului de interconexiune a râului Prut - s. Macărești cu apa potabilă a 13 localități din raioanele Nisporeni și Ungureni	63.869.942.36	57.305.345.10	16.278.954.24	6.564.597.28	0	63.814.244.95	4.084.244.95	32.731.305.51	32.731.305.51	29.623.305.51	3.108.000.00	0	0	0
9	C331007L	Sistem de canalizare pentru 7 localități și conectarea la stația de pompare/apurare din Ștefăni	2.912.400.00	2.912.400.00	1.539.600.00	0.00	0	2.912.400.00	378.960.00	2.912.400.00	1.706.266.67	1.539.600.00	166.666.67	0	0	0
10	C331008L	Apeduct magistral pentru localitatea Văseni, Ulmu (etapa 3) și Costești, Poleni (etapa 4)	1.681.392.00	1.681.392.00	0.00	0.00	0	1.681.392.00	0.00	1.848.059.00	1.848.059.00	1.681.392.00	166.667.00	0	0	0
11	C331003C	Construcția sistemelor de aprovizionare cu apă și sanitație a localităților din luncă râului Prut, raionul Hîncești, Etapa I	64.933.723.56	58.440.860.22	17.701.635.16	6.492.773.36	0	64.889.301.68	4.443.189.03	28.370.925.84	28.370.925.84	25.994.400.90	2.416.524.94	0	0	0
12	C331011C	Apeduct Prut - Nisporeni, Evacuarea apelor reziduale a or. Nisporeni (etapele II și III) și com. Vărzărești	50.932.617.19	45.514.653.53	13.952.297.97	5.417.253.66	0	50.870.968.21	5.564.901.87	24.716.940.24	24.716.940.24	23.187.678.35	1.529.261.89	0	0	0
13	C331014C	Sisteme Regionale Apa-Canal - gura salinașii noastre	17.875.260.78	16.088.334.70	3.453.252.72	1.786.926.08	0	17.875.260.78	0.00	17.881.260.78	17.881.260.78	16.598.220.00	1.283.040.78	0	0	0
14	C331027C	Imbunatirea nivelului de trai in localitatea raionului Calărași și Ștefăni prin asigurarea accesului populației la sisteme centralizate de canalizare	34.104.256.25	29.782.501.64	10.968.176.50	4.321.754.61	0	35.044.482.96	3.105.725.20	16.852.383.31	16.852.383.31	14.842.451.91	2.009.931.40	0	0	0
15	KFW	"Imbunatirea infrastructurii de apă in Moldova Centrala"	561.000.000.00	61.000.000.00	2.626.644.05	0	500.000.000.00	70.650.092.00	0.00	33.114.092.30	33.114.092.30	3.833.056.08	0	29.281.036.22		
		Total domeniul de interventie 3.1	846.447.315.10	316.938.500.32	70.701.747.79	29.508.814.78	0	500.000.000.00	328.232.262.50	7.462.883.10	164.507.365.76	163.301.232.43	123.021.477.21	10.998.719.00	29.281.036.22	0
		Total proiecte DUP 2022-2024	936.283.708.89	395.368.918.06	103.165.362.32	40.914.790.84	600.000.000.00	418.303.537.29	12.606.727.26	220.786.870.07	219.139.928.47	172.495.160.90	17.363.731.35	29.281.036.22	0	0

Director Interimar
ADR Centru

Sef SMNP

Contabil Sef

AVIZAT:
Agencia de Dezvoltare Regională Centru
Director interimar Ion PÎNZARI

Raport privind dezvoltarea capacităților specialiștilor ADR Centru, membrilor CRD Centru și reprezentanților APL din Regiunea de Dezvoltare Centru în perioada ianuarie-iunie, 2023									
Nr.		Semestrul I	Data	Participanți (Nr.)				Alți actori	
		Forma de instruire		ADR	MIDR	GIZ			
Sesiuni de instruire organizate/ traininguri									
1.	Curs de instruire „Elaborarea planului de management al riscurilor” - curs organizat în cadrul proiectului KfW		06-07.02.2023	9	0	0	0	0	
2.	Curs de instruire „Elaborarea planului de comunicare și vizibilitate în cadrul proiectelor” - curs organizat în cadrul proiectului KfW		martie 2023	9	0	0	0	0	
3.	Workshop „ Reglementare economică și stabilirea tarifelor pentru o operare durabilă a bunurilor publice în lumina accesibilității,,		21.03.2023	3	1	0	0	8	
4.	Webinar de instruire “Pachetul de aplicații pentru proiecte mici și regulate în contextul lansării primului apel de propuneri de proiecte pentru Programul Interreg Next BSB”		25-26.04.2023	1	0	0	0	-	
5.	Workshop „Gestionarea Apei Neaducătoare de Venit pentru Apă-Canal Strășeni și Apă-Canal Călărași”		27.04.2023	1	1	0	0	12	
6.	Atelier de instruire „Inventarierea emisiilor de GES în sectorul deșeurilor și apelor uzate”		04-05.05.2023	1	1	0	0	35	
7.	Atelier de lucru cu genericul “Investigarea fraudării ofertelor și combaterea practicilor anticorupționale în achiziții publice”		19-21.06.2023	1	0	0	0	0	
8.	Program de formare profesională privind negocierea, programarea și implementarea programelor politicii de coeziune, organizat în cadrul unui proiect cofinanțat de Programul polonez de cooperare pentru dezvoltare al Ministerului Afacerilor Externe al Poloniei.		17-19.10.2023	1	2	0	0	30	
9.	Seminar de instruire privind achizițiile publice durabile în Republica Moldova		08.11.2023	1	0	0	0		

<i>Conferințe, forumuri organizate</i>						
1.	Conferința finală a proiectului „Îmbunătățirea calității vieții cetățenilor din orașul Rezina: asigurarea accesului la sistemul de canalizare”	22.03.2023	9	2	-	40
2.	Conferința Națională privind Măsurile Netarifare și Barierele în Comerțul cu Mărfuri și Servicii	26.04.2023	1	1	0	50
3.	Eveniment regional “Ziua Europei în Regiunea de Dezvoltare Centru”	12.05.2023	18	2	1	38
4.	Forum de parteneriate în cadrul Programului Interreg Next, Romania-R.Moldova 2021-2027, organizat la Iași pe data de 16.05 și Chișinău pe data de 23.05	16.05.2023; 23.05.2023	1	-	-	-
5.	Evenimentul de lansare oficială a Programului Interreg Next, Romania-R.Moldova 2021-2027, organizat la Iași, România	17.05.2023	1	1	-	-
6.	Conferința virtuală privind turismul regiunii Asia - Pacific 2022 “O nouă tendință și un nou model al turismului urban în regiunea Asia – Pacific”	26.05.2022	1	0	0	0
7.	Conferința finală a proiectului “RO-MD-DE: Conectarea companiilor în vederea creșterii exporturilor în sectorul turismului”, la Bruxelles	27.06.2023	1			100 (2 din Mold ova)
<i>Ateliere de lucru, mese rotunde, ședințe de lucru în cadrul proiectelor</i>						
1.	Sesiune de informare despre Fondul de Sinergie pentru dezvoltarea urbană organizată de Solidarity Fund PL (online)	04.04.2023	1	2	0	15
2.	Ședința comitetului de supraveghere în cadrul proiectului „ Îmbunătățirea infrastructurii de apă în Moldova Centrală,,	25.05.2023	5	2	3	11
3.	Ședința de semnare a contractelor de finanțare cu orașele-poli de creștere selectate în cadrul concursului Fondului de Granturi Mici (Solidarity Fund)	26.05.2023	1	2	1	15
4.	Masă rotundă cu genericul „Concluzii, recomandări și lecții învățate ca urmare a Concursului de propuneri de proiecte”, pentru reprezentanții orașelor, în contextul Concursului de propuneri de proiecte pentru Dezvoltarea Urbană	08.06.2023	5	-	-	20
5.	Vizită de studiu ”Municipiul Cahul – motor de stimulare a dezvoltării regiunii de Sud”	12-13.07.2023	1	-	-	-
6.	Sesiune de instruire dedicată Programului Interreg NEXT România-Republica Moldova - Orhei	23.10.2023	2	-	-	-
7.	Atelier de lucru în vederea preluării experienței internaționale cu privire la abordarea durabilă a Planificării infrastructurii, organizat de MIDR în colaborare cu UNOPS	24.11.2023	1	-	-	-

<i>Vizite peste hotarele țării – 2 vizite.</i>						
1.	Vizita de lucru, privind stabilirea parteneriatelor, la CJ Vaslui și CJ Galați în contextul lansării în perioada apropiată a apelului de propuneri de proiecte în cadrul Programului Interreg Next, Romania-R.Moldova 2021-2027.	15-16.06.2023	1	-	-	2
2.	Vizită de lucru la Bruxelles în cadrul proiectului "RO-MD-DE: Conectarea companiilor în vederea creșterii exporturilor în sectorul turismului"	26-28.06.2023	1			100 (2 din Mol dov a)
3.	Sesiune de schimburi de experiență în domeniul dezvoltării regionale, la ADR Centru – România, Alba Iulia	25-27.09.2023	4	-	-	-
4.	Vizita de studiu privind schimbul de experiență între Timișoara, România și R.Moldova cu genericul "Orașe mai bune cu aportul culturii".	11-18.10.2023	1	1		
Nr. total activități: 20		Nr. total de participanți ADR Centru: 82				